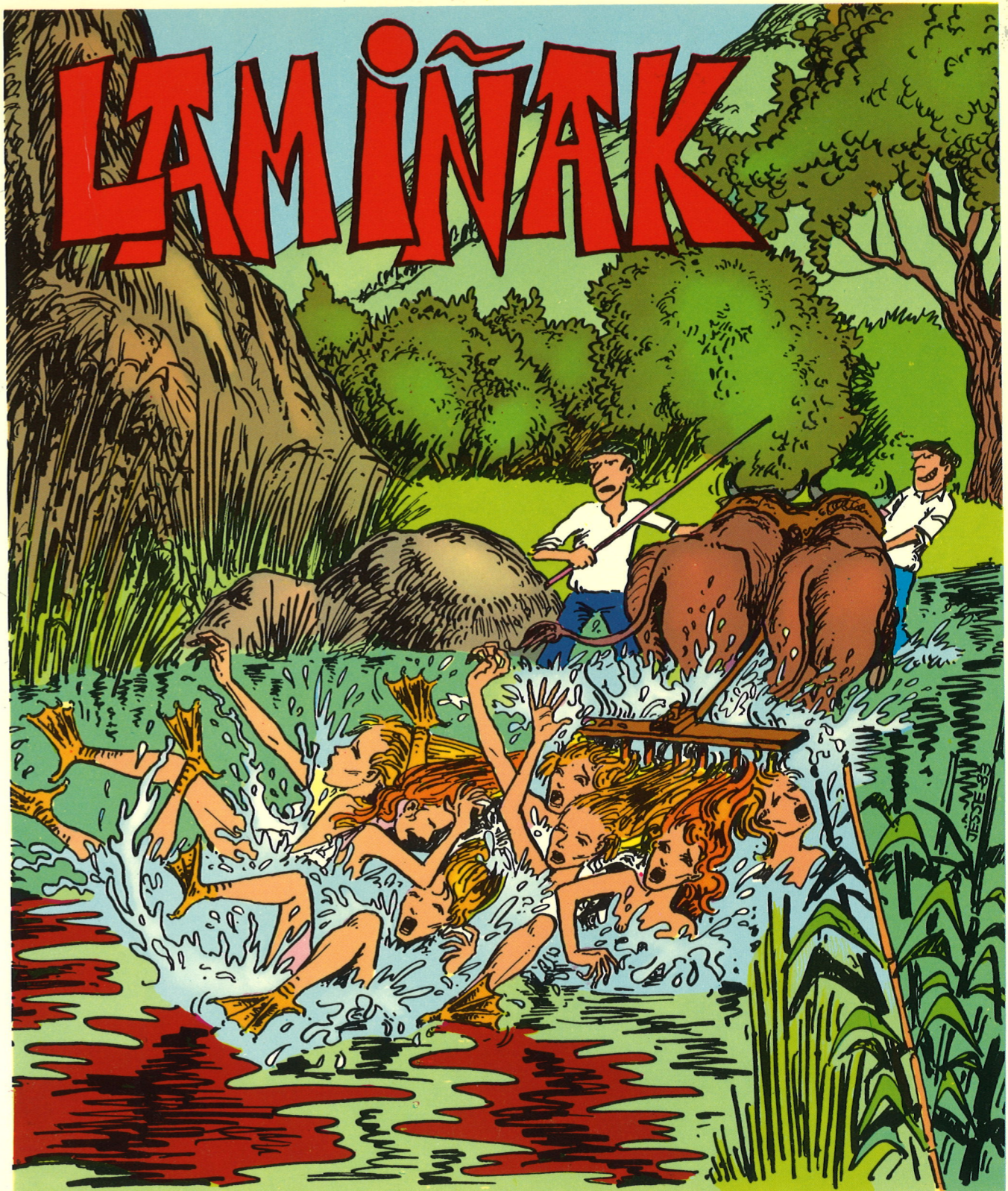

LAMIÑAK

Liburu hau
Eusko Jaurlaritzako
Hezkuntza Sailak
onartu dau.

LAMIÑAK

JUAN MANUEL ETXEBARRIA AYESTA

LAMINTXU

Eragilea: Fermin Iraolagoitia

Egilea: Juan Manuel Etxebarria Ayesta

Marraskilaria: Jesus Antonio Ruiz

Margoa: Ernio, S. L.

Deposito Legal: BI- 1603 1983

Argitaratzailea: IKA, Euba. Tnoak: 673 04 86 - 673 18 50

Argitaletxea: Ibaizabal

L. E. V. S. A. - Carretera Bilbao a Galdácano, 20 - BILBAO - 4

Euskalerriko baserri baten bizi nintzan neure guraso, aitita-amama eta neba-arrebekin. Negua heldu zan eta egunak laburtu egin ziran.

Iluntzetan, ikastolako lanak amaitu eta gero, behesuaren ondoan egoten ginan aitita eta amaren kontuak entzuten.

Edurra egiten eban egun baten, sukaldean gengoan danok; aita artoak zuritzen, aitita indabak garantzen, ama aparria gertatzen, amama goruetan eta gu, hiru neba-arrebok, behesuaren ondoan esnea jagoten ganaz egin ez eian.

Orduan amamak esan euskun: "Esnea egosten dan bitartean gogora etorri jatan ipuin bat kontatu behar deusuet".

Garandu: Garauak apartatu.
Goruetan: Haria egiten.
Ganaz egin: Ganetik jausi.

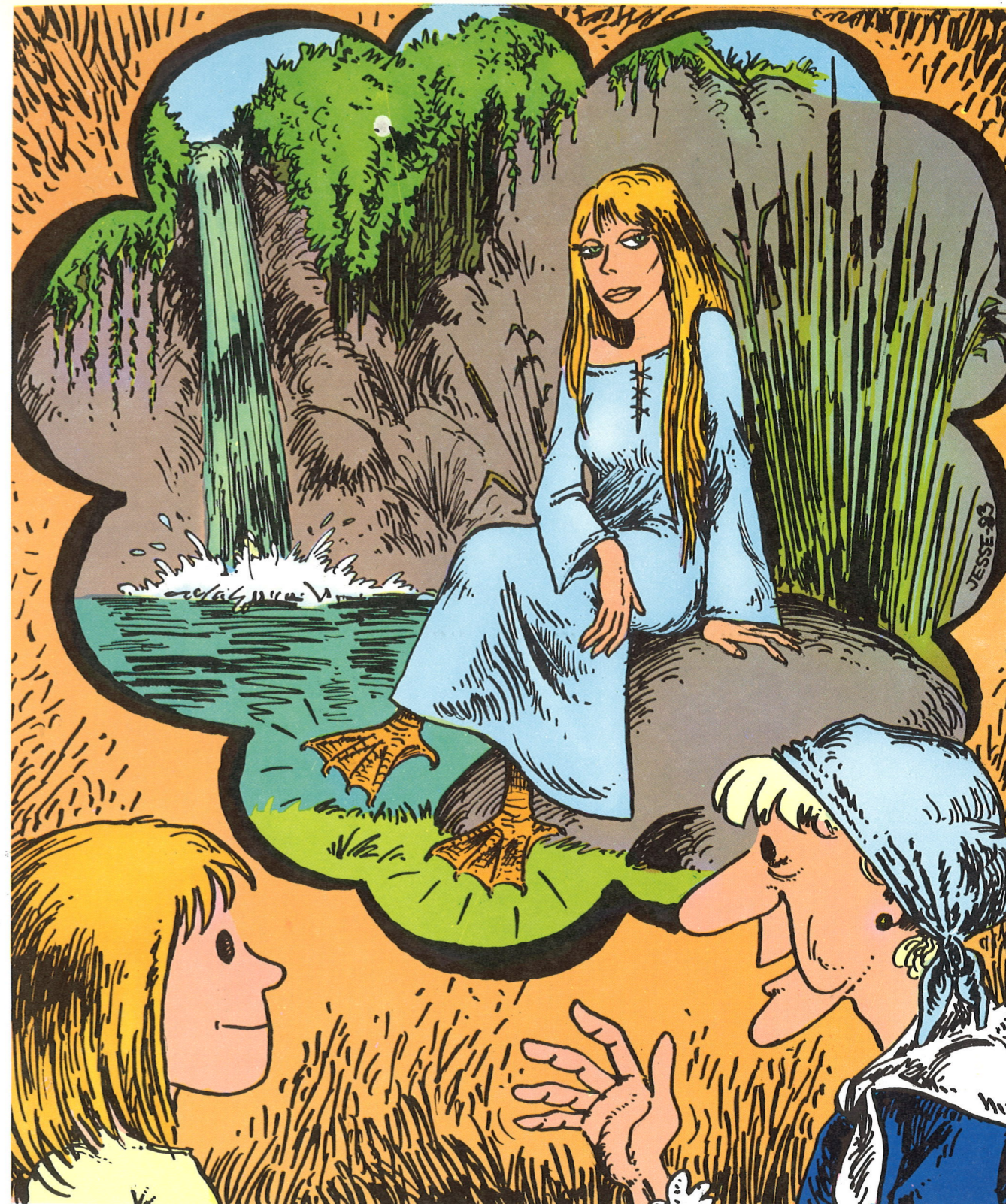

“Mendi arteko baserri polit baten neska gaztetxu bat bizi zan eta ikastolara oinez joaten zan ataju batetik. Egun baten ikastolatik etxerantz joiala, erreka ondoan lamiñak ikusi ebazan orraztuten.

—Amama, zer da LAMIÑA? —galdetu geuntsan—.

—Ba, nik ez dot inoiz ikusi lamiñarik baina nire gurasoak esaten eusten emakume berezi batzuk ei zirala; garriz gora emakumeak eta garriz behera arrainak edo ahateak, eta egun eguzkitsuetan erreka ertzetan uleak orraztu eta uleak orraztu egoten ei zirala, esnea ere asko gustatzen ei jakela, ederrak eta politak ei zirala baina pertsonak ikusiz gero uretara saltu egiten ei ebela.

Berezi: Espeziala.
Ahatea: Patoa.
Garriz behera: Garritik behera.
Ertza: Bazterra.

Eta esaten ibili nazen legez, neskatxu horrek erreka ertzean lamiñak ikusi ebazanean, ixilik joan zan eurenganantz, katua sagua arrapatzen baino astiroago baina dana alperrik, lamiñak neskatxua ikusiz batera uretara sartu ziran.

Orduan neskatxua penaz beterik geratu zan lamiñak ezin ebazalako ikusi, baina halako baten lurrera begiratu eban eta urre gorrizko orrazi bat ikusi eban. Hartu orrazia eta etxera joan zan poz-pozik.

Gaba heldu zanean, neskatxua, beti legez, lo egiten joan zan urre gorrizko orrazi eta guzti eta pozik baino pozago egoan. Baina eleizako "Aimariak" entzun eta gero, bere logelako leihoan zarata berezi batzuk entzun ebazan eta bildurtu egin zan.

Ikusiz batera: Ikusita arin.

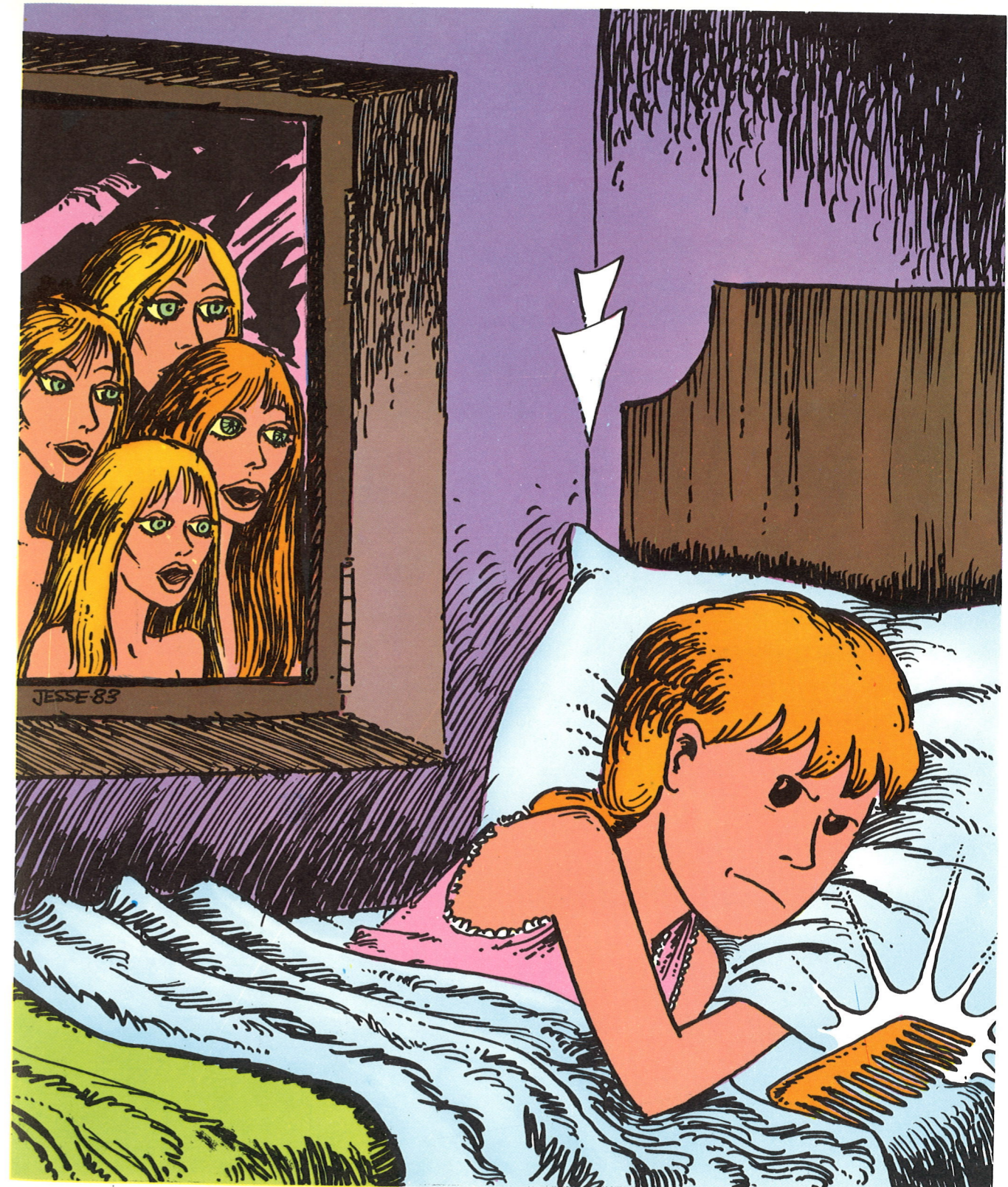
Aimariak: Iluntzean eleizetan joten diran kanpaiak.

Baina halan eta guztiz ere leihora jagi zan eta alde guztietara begiraturik ez eban ezer ikusi. Orrazia eskuetan eukan eta barriro sartu zan ohean. Handik lasterrera, erdi lo egoala, ostera ere zarata bereziak eta oraingoan abesti bildurgarri bat ere entzun eban:

“Neska lapur itsusia
hau da zure desgrazia
lo ondo egin gura badozu
emon guri orrazia”

Bildurgarri: Bildur handikoa.
Itsusia: Motza.

Neskatxuak orrazia maite ebanez, entzunak entzunda ere ez eban nahi bere orrazia galtzea eta lorik egin barik joan zan ikastolara.

Egunez lasai eta erdi lotan egon zan gure neskatxua baina hurrengo gaba heldu zanean bardin jazo jakon; gaba guztian zarataka eta abestuten ebilzan lamiñak.

Neskatxua erdi zoraturik egoan eta gehiago pentsatu ere egin barik hartu urregorritzko orrazia eta ahal eban indar guztiarekin bota eban leihotik eta berehalaxe amaitu ziran zarata eta abestiak.

Berehalaxe: Arin.

Egun batzuk igaro ziran eta neskatxua, zuek legez, sutondoan esnea jagoten egoala, tximiniatik LAMINTXU izeneko lamiñatxu bat agertu ei jakon eta esnezaleak ziran legez, esan eutsan neskatxuari: "Txuria gora, txuria gora". Orduan neskatxuak, esneak ganaz egin baino lehen, esne ontzia su gaitetik atera eta eskuetan hartu eban.

Orduan Lamintxuk esan eutsan: "Badakit urre gorrizko orraziarekin zer jazo jatzun eta lamiñen bildur zarala, baina tripakada bat esne emoten badeustazu, lamiña guztiak zelan galduko diran esango deutsut".

Esan eta egin. Tripakada esnea egin eta gero Lamintxuk beste lamiña guztiak salatu ebazan esanez:

Txuria: Esnea.
Tripakada: Tripa bete.
Galdu: Desagertu.
Salatu: Txibatu.

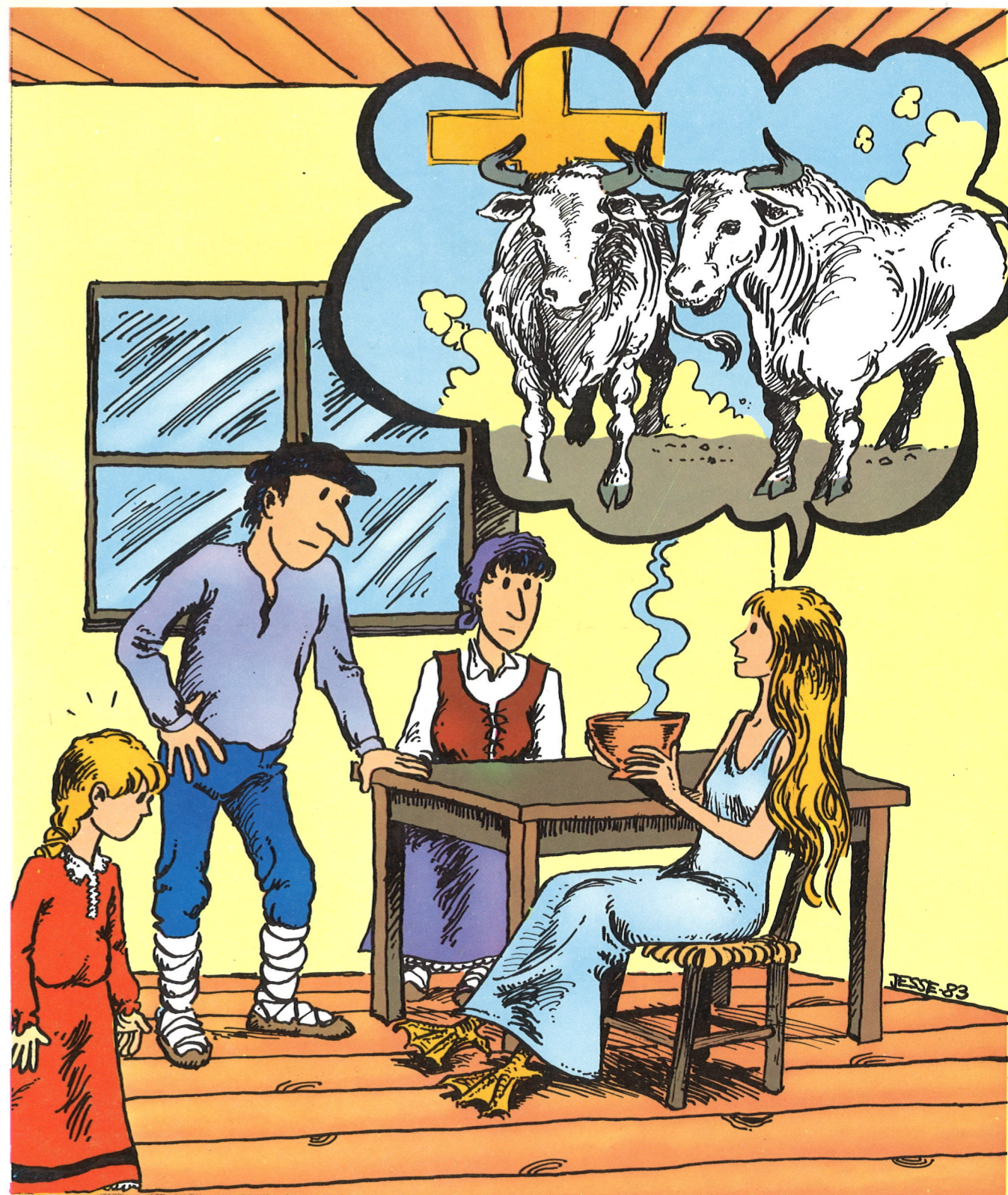
“San Juan egunean jaiotako zekor bikotearekin errekea tragastuten badozue, lamiña guztiak galduko dira”.

Neskatxuak hau entzutean, etxekoei eta herriko guztiei kontatu eutsen.

Urteak joan eta urteak etorri, jaio ziran San Juan egunez zekor biak eta herriko guztien artean hazi ebezan janaririk onenak emonaz indartsuak izateko.

Zekorrak nagusi egin ziranean, hezi egin ebezan errekea ondo tragastuteko.

Tragasa: Sola lantzeko tresna bat.
Hezi: Domatu.

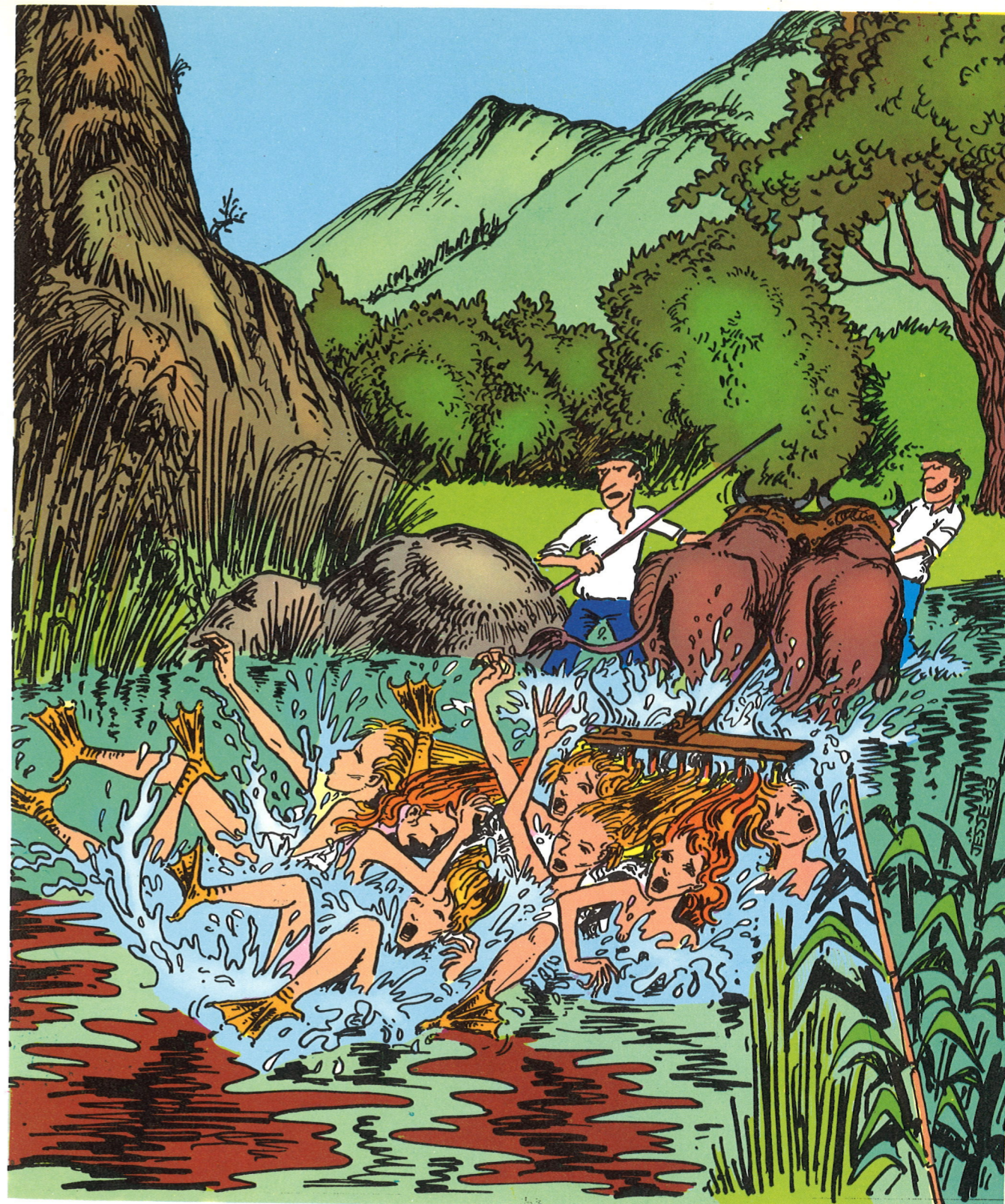
Udabarriko egun eder baten, herri guztia alkartu zan eta zekor bikotea buztartu, tragasa buztarritik lotu eta hergoienerantz joan ziran errekea hergoienetik helbarrenera tragastuteko.

Hasi ziran errekea tragastuten eta tragasaren hortzetan, odola dariola eta sokorru baten galdu ei ziran betiko lamiña guztiak”.

—Amama, ze ipuin polita, baina zuk sinistuten dozu hori? —esan geuntsan—.

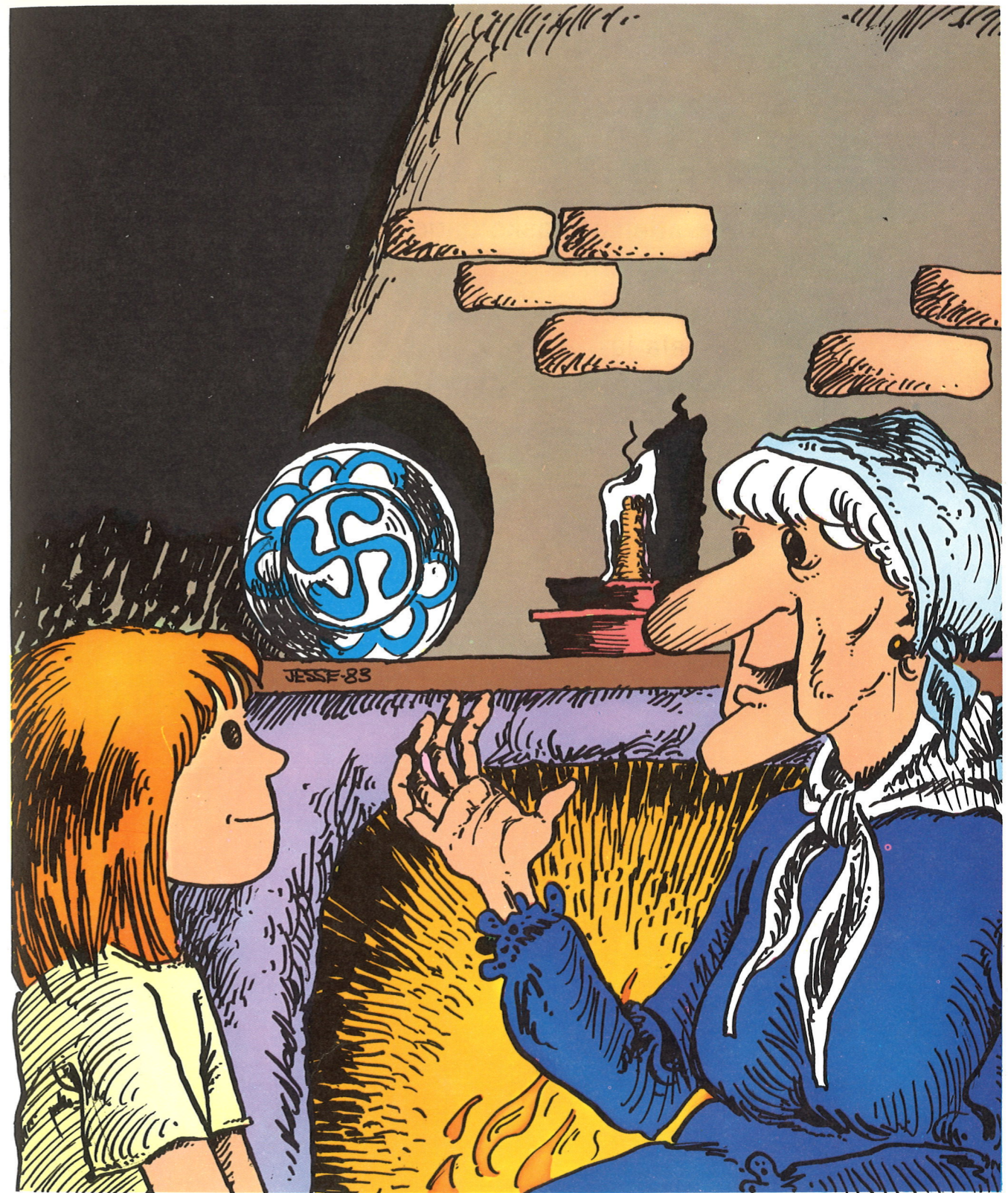
—Bai zera! Nik ez dot sinisten hori baina lehen eta orain ez da bardin.

Buztartu: Buztarria jarri ganaduei.
Buztarri: Lanerako ganadu bi alkartzeko erabiltzen dan egurrezko tresna berezia.
Hergoien: Herriaren goiko partea.
Helbarren: Herriaren beheko partea.
Hortza: Hagin.
Dariola: Jausten.

Orain adelantu asko dago eta lehen baino gehiago dakigu, baina antzinakoak guk baino gitxiago ekien eta ipuinetan fiatzen ziran. Gaur oster a guk, egiak ez dirala jakin arren, ipuin zaharren bidez antzinakoen bizitza ezagutzen dogu eta alde horretatik interesgarriak dira.

—Amama, hau ipuin hau liburuetan dago?
—galdetu geuntsan—.

Begiratu, euskerazko ipuinak asko dira baina zoritxarrez liburuetan batzuk bakarrik dagoz. Kontatu asko egiten dira baina idatzi gitxi. Pena handia da. Gu zaharrak gara baina zuok gaztetxuok honelako ipuinak idatzi egin behar zeunkiez, bestela betiko galduko dira.

Guk, hiru neba-arrebok, amamaren esana ondo bete dogu eta entzuten ditugun ipuin guztiak idatzi egiten ditugu, euskal kulturak betiko iraun daian.

Esana: Kontsejua.
Iraun: Jarraitu.

**LAMIÑA ETA
MUTIL GAZTEA**

Erreka polit eta garbi baten ondoko baserrian mutil gazte bat bizi zan. Langilea zan eta abere asko eukan bere etxean.

Egun baten goizean goizetik, harri kanpaiak jo baino lehenago solora joan zan bere idiekin lurra lantzen garia ereiteko.

ilun egoan oraindino baina gure mutil gaztea lanaren ardurez aurrera joian idiei tira! tira! esanez.

Halako baten zarata batzuk entzun ebazan eta bildurtu egin zan, baina piztiren bat izango zalakotan aurrera egin eban.

Aurreratxuago joan zanean, iturri baten ondoan, lamiña pilo bat aurkitu eban.

Abere: Animaliak.
Harri kanpaiak: Goizeko kanpaiak.
Pilo: Asko.

Lamiñak ha mutil gaztea ikustean, danen arte heldu eta euren koba zulora eroan eben.

Mutil gaztea bildurturik egoan eta bere burua galduta ikusten eban baekialako abemarietatik goizeko harri kanpaitara lamiñak indar handia eukie-la.

Lamiñak bere inguruan dantzan ebilzala gure mutilari liñoaren abestia abestutea gogoratu jakon denpora pasatzeko harri kanpaiak joteko denpora gitxi falta zan eta. Eta hasi zan abestuten:

Abemariak: Iluntzako kanpalak.
Liñoa: Haria egiteko bedarra.

“Kantatu dagiguzan
liñoaren penak
ezpata honeen hotsean
izanik latzenak;
Alkar ondo hartuta
soiñua neurturik
gorputzeko nekea
izteko arindurik”...
...“Euskaldun neskatilak
nekeak harturik
eztabe honetako
gizonen beharrik;
Eurak dira ereila
liño-giariak
ehunla eta iostun
ta gorulariak”.

Hotsa: Zarata.
Ehunla: Liño-haria egilea.
Iostun: Josten dauana.
Gorulari: Haria egiten dauana.

Mutil gazteak liñoaren abesti hori abestu eta abestu lamiña guztiak poztu ebazan eta konturatu barik eleizako harri kanpaiak jo eben eta berehalaxe lamiña guztiak podere barik geratu ziran legez, koba zulo barruko uretara sartu ziran.

Orduan mutil gazteak bere burua libre ikusi ebanean inguruetara begiratu eban eta han bazter baten orraztuten egoan lamiña eder bat eskutik hartu eta bere etxera eroan eban.

Lamiñea polita zan baina oso triste egoan behesuren ondoan. Mutilak berba egiten eutsan baina lamiñeak ez eutsan erantzuten.

Berehalaxe: Arin.

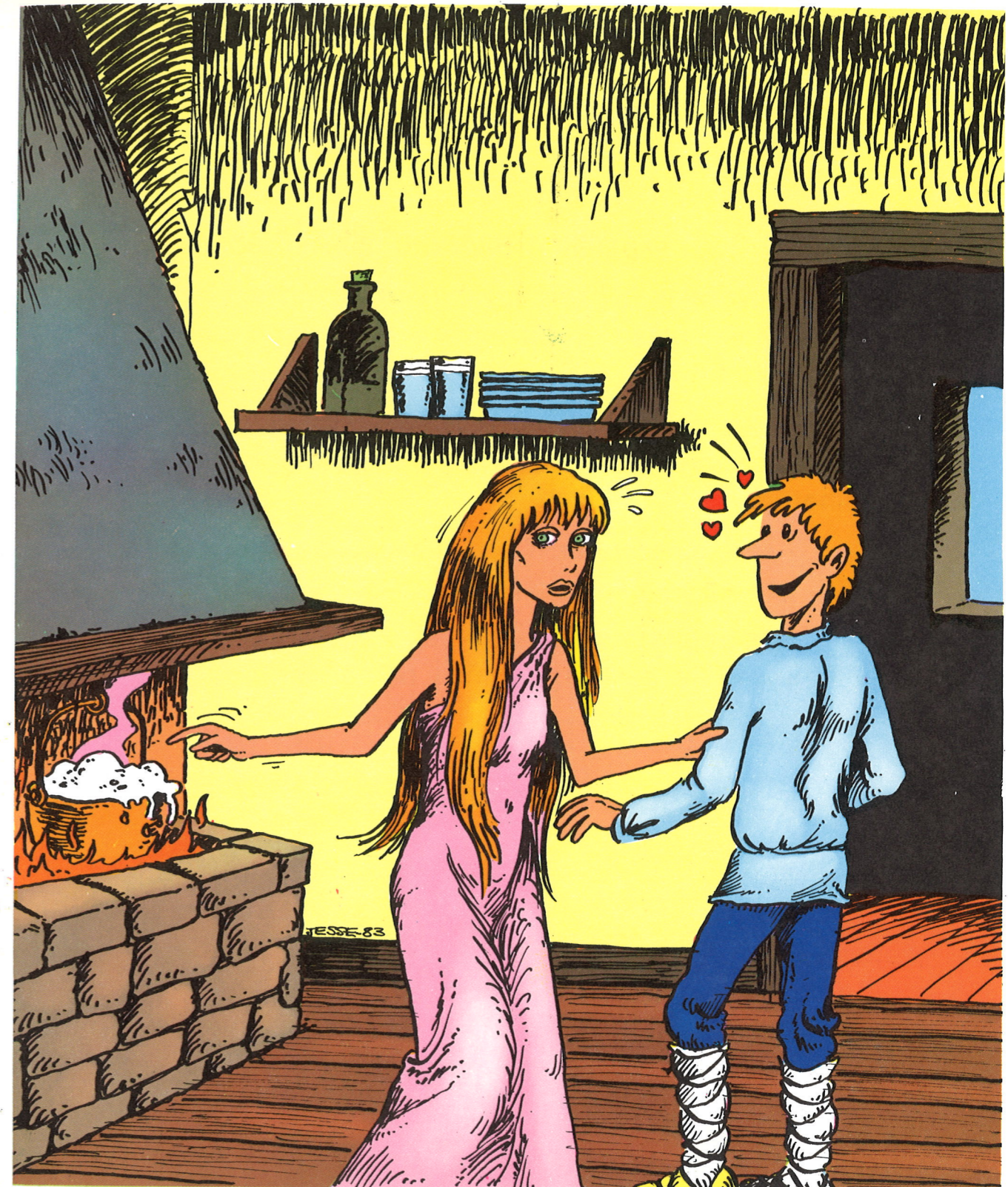
Goiz baten mutil gazteak esnea egosten ipini eban behesian eta beste zerbait egiten hasi zan. Halakoren baten esnea ganaz hasi zanean lamiñeak esan eban: Txurie gora! Txurie gora!

Orduan mutil gaztea asko poztu zan lamiñeak hitz egiten ikasi ebalako eta lagun handiak egin ziran.

Gure mutil gazteak lamiña eder eta ule gorria emaztegitzat hartu eban eta berarekin ezkontzeko bidean egoan.

Egun baten gure mutil gaztea mezara joan zan eta meza ostean bere lagunekin ardao batzuk hartzera joan zan eta lagun batek esan eutsan:

Ganaz: Gainetik jausi.
Txurie: Zuria (esnea).
Emaztegaia: Nobia.

—Kaixo aspaldiko! Badakizu norekin zabilzan?

—Norekin ibiliko naz ba, neure emaztegaiarekin. Eta ez hori bakarrik, laster ezkondu egin behar dot berarekin.

—Zagoz ixilik! Zelan ezkonduko zara ba? Badakizu zelako neskea dan hori? Begiratu deutzazu oinetara?

—Ez, oinetara ez. Gona luze-luzeak erabiltzen ditu eta ez naz konturatu.

Ba begiratu eiozu eta ikusiko dozu. Neska polit hori ez da neskea, lamiñea baino.

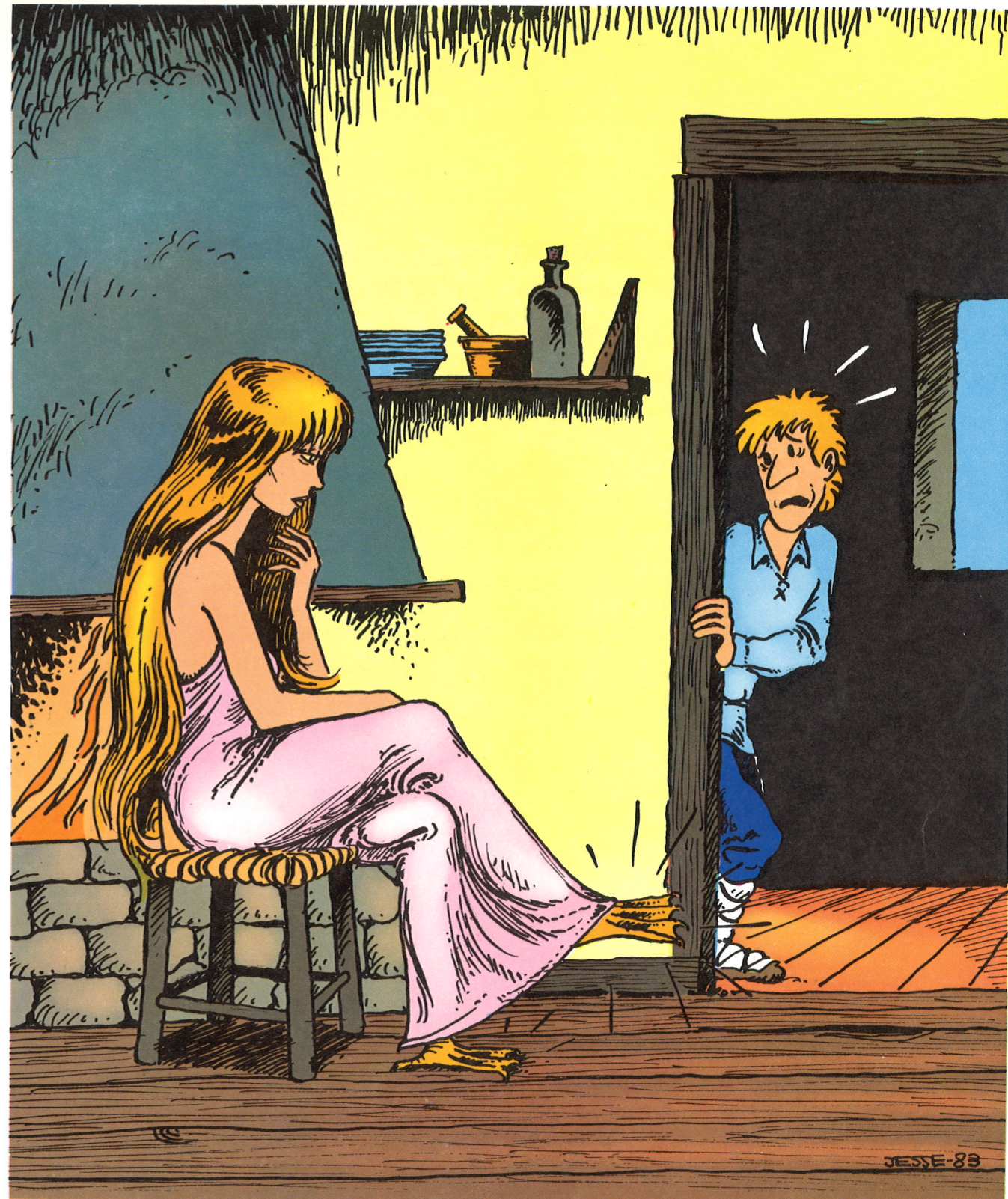
Mutil gaztea sinistu ezinik geratu zan eta bro-
ma bat zalakotan egoan eta etxera joan zan egia
ala guzurrea zan jakiteko gogo handiaz.

Etxera heldu zanean bere emaztegai ule gorri
ederrari oinetara begiratu eutsan eta egia zan, ez
eukazan beste neskak eukezan oinak, ahatearen oi-
nak eukazan.

Gure mutil gaztea ezer esan barik bere ohera
joan zan eta negar asko egin eban.

Negar eta negar, disgustuaren disgustuaz
egun gitxi barru hil egin zan gure mutil gazte mai-
temindua.

Ahatea: Patoa.
Maitemindua: Enamoratua.

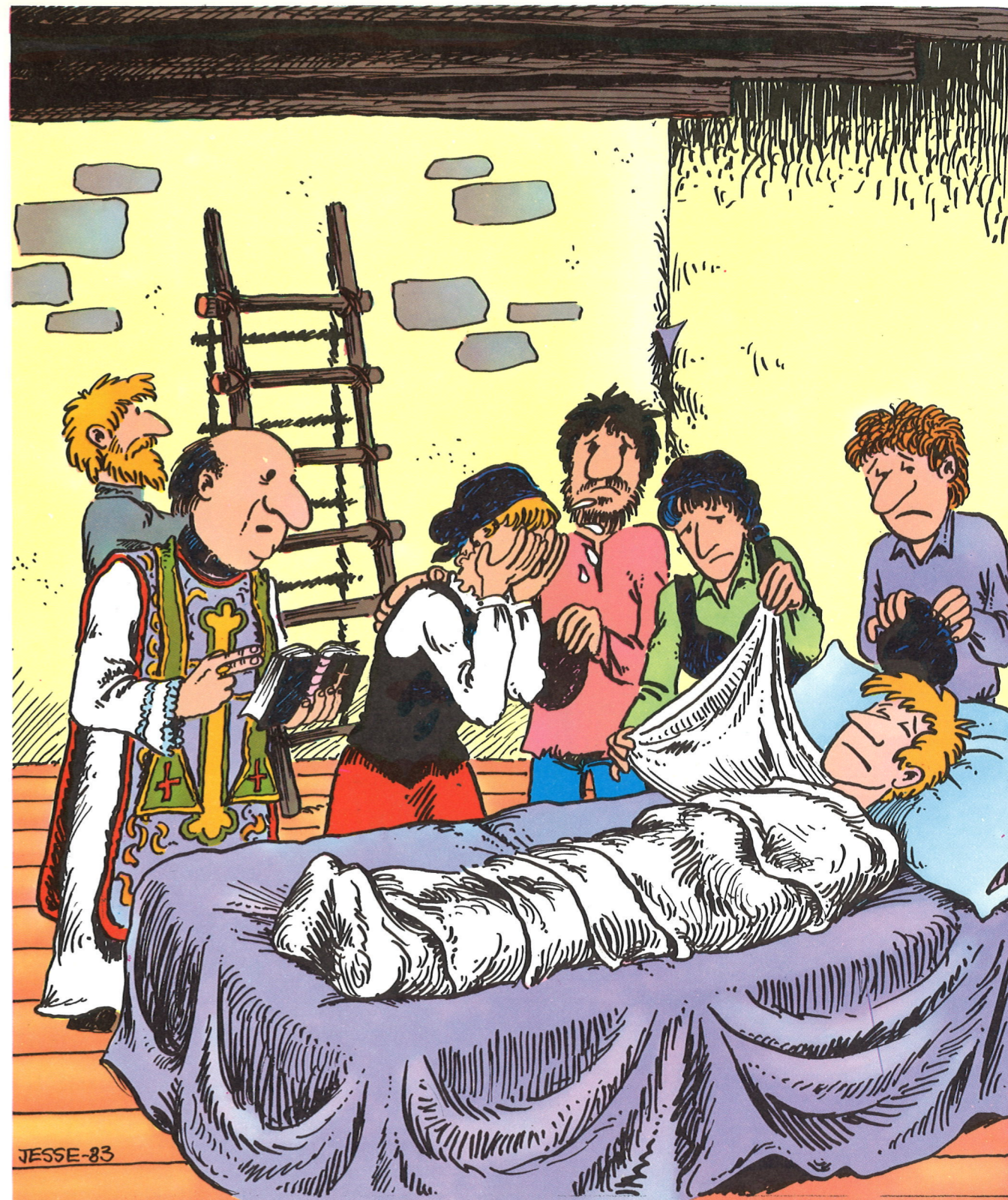
Hurrengo egunean ohitura zan legez hiletak egin eutsiezan gure mutil gazteari.

Herriko senide eta lagunen artean andariak aukeratu ebezan eta egurrezko eskilara baten eroan eben mutil hori eleizara.

Lamiñea ere maiteminduta egoan eta mutilari azken agurra emoteko hiletetara joatea pentsatu eban.

Lamiñak ezin ziran sartu eleizan horregaitik emaztegai zan lamiñeak mutilaren arimea ohostu nahi eban eleizan sartu baino lehen. Horretarako eleizarantzean emakune artean jarri zan burua markurturik.

Ohitura: Kostunbrea.
Hiletak: Entierua.
Andariak: Hila lepoan eroaten ebenak.

Herriko jendea ez zan konturatu lamiñea euren artean joianik baina eleizara heltzen egozala abadea konturatu egin zan eta esan eutsen andariiei:

“Eleiz-portalera heltzen garanean, ohitura dan legez geratu barik, sartu zaiteze gorpu eta guzti eleizara barrura lamiñeak bere kapea bota eta arimea ohostu ez deion”.

Esan eta egin. Heldu ziran eleiz-portalera eta arin baten sartu eben barrura jende guztia ahoa zabalik itzirik.

Jendeak ez ekian zer jazoten zan eta harriturik egoan baina laster konturatu ziran herriko guztiak lamiñearen abiadurea ikusi ebenean.

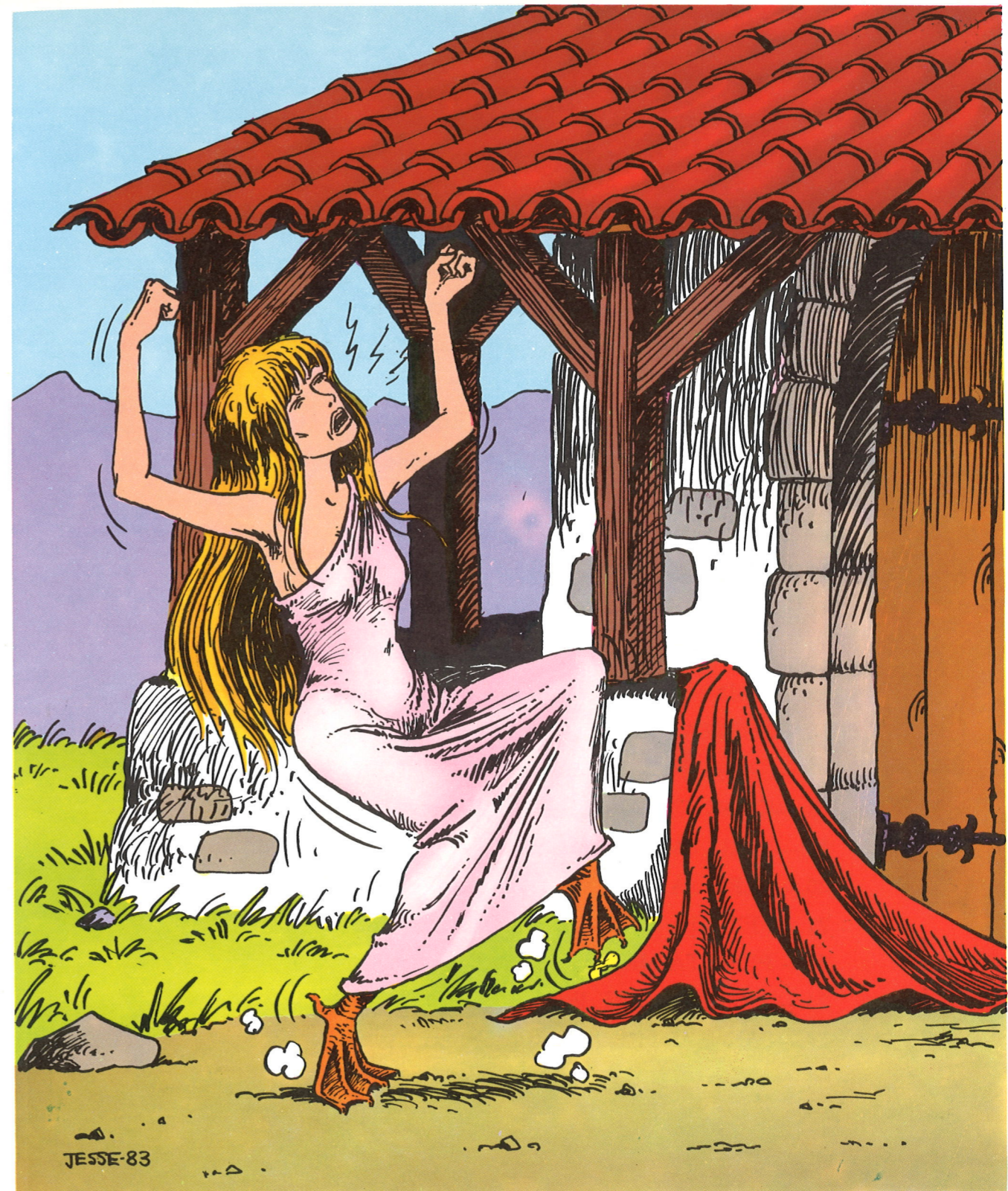
Gorpu: Gorputz hila.
Ohostu ez deion: Ez ohostuteko.
Arin baten: Oso arin.
Harriturik: Ikaraturik.

Emakume artetik, arin baino arinago eta zarataka etorren lamiñea. Hartu eban bere kapea eta aidean bota eban mutil gaztearen arimea ohostuteko gogoaz baina berandu zan. Abadearen esanaz mutila barruan egoan.

Lamiñea ezin zan sartu eleizara eta amorruz beterik, zarataka eta negarrez geratu zan eleizako ateetan sartu ezinda.

Ordutik hona herriko mutilak zuhurrago ibili ziran eta ez zan inor gehiago lamiñekin maitemindu.

UMEENTZAKO IPUIN-TXORTA

- 1.—MARI ANBOTON ETA GORBEAN, Juan Manuel Etxebarria
- 2.—BAKOITZARI BERA, Ramón Etxebarria
- 3.—TXOLINTXU ETA NEKANETXU, Bibiñe Pujana - L. C. Abeal
- 4.—KARRAMARROEN IBILALDIA, Felix Zubiaga
- 5.—FRAKOTE IKERLARI, Ana Arruza
- 6.—MARI ANBOTOKOREN IBILALDIAK, Josu Penades Bilbao
- 7.—KUKUAMETS, Juantxu Rekalde
- 8.—BASAJAUNAK, Juan Manuel Etxebarria
- 9.—AMAMAREN ABERETXOAK, Bibiñe Pujana
- 10.—LAMIÑAK, Juan Manuel Etxebarria
- 11.—KUKU PASOTA, Felix Zubiaga
- 12.—TXITXIBURRUNTZI ETA ARATOSTE, Bibiñe Pujana
- 13.—HALABEHARREZ MEDIKU, Felix Zubiaga
- 14.—IBANENTZAKO ARGI APUR BAT, Eburne Urkiola
- 15.—MAINTON ETA PRAISKU, Bibiñe Pujana
- 16.—ABEREA, Igone Magunagoitia
- 17.—ONDO IKASITAKOAREN AGERBIDEA, Ramon Etxebarria
- 18.—KISMI ETA OLENTZERO, Juan Manuel Etxebarria
- 19.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 20.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 21.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 22.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 23.—ARPEKO MARI, Eusebio Erkiaga
- 24.—SAN MARTINTXO, Juan Manuel Etxebarria